۱۰۰ هزار خدمت آنلاین قضایی در روز

قوه قضاییه با کدام سازوکارها روند تسهیل گری امور مردم در این قوه را آغاز کرده و این سامانه‌ها تا چه اندازه موفق عمل کرده‌اند؟

۱۸

دنیا در مسیر نظام قضایی دیجیتال

بررسی راهکارهای ۵ کشور جهان در تحولات نظام قضایی

۲۰

همشهری سیاسی

سه‌شنبه ۶ تیر ۱۴۰۲ ■ ۸ ذی‌الحجه ۱۴۴۴ ■ سال سی‌ویکم ■ شماره ۸۸۱۲۵

شکایات مردم از دولت و کارمندان کم شد

گفت‌وگو با حجت‌الاسلام مظفری، رئیس دیوان عدالت اداری درباره تأثیر طرح هوشمندسازی و ساز و کارهای پیشگیری از تولید پرونده

گفت‌وگو
حمیدرضا بوجاریان
روزنامه‌نگار

دیوان عدالت اداری یکی از مراجع اختصاصی قضایی کشور است که وظیفه اصلی آن رسیدگی به دعاوی و شکایات مردم از مامورین یا مراجع و واحدهای دولتی است. از جمله دیگر وظایف این مرجع می‌توان به صدور رأی وحدت رویه در مواردی که رأی متناقضی از شعب دیوان صادر شده و یا درصورتی که درخصوص یک موضوع، آرای مشابه متعددی صادر شده باشد اشاره کرد. با این حال، دیوان عدالت اداری کارکردهای دیگری از جمله ابطال مصوبات تا حد مصوبات وزرا را نیز دارد که نشان از جایگاه بالای این مرجع در تصمیم‌گیری‌ها و دفاع از حقوق مردم دارد. با اجرای سند تحول در قوه قضاییه و نیز تدوین قانون جدید دیوان عدالت اداری اکنون باید شاهد شتاب گرفتن رویه‌های جاری در این مرجع قضایی بود. برای آشنایی با تأثیرات سند تحول قضایی بر عملکرد و رویه‌های جاری در دیوان عدالت اداری و اقدامات پیشگیرانه برای جلوگیری از تشکیل دعاوی در دیوان عدالت اداری با حجت‌الاسلام «حکمت علی مظفری» رئیس دیوان عدالت اداری گفت‌وگو کرده‌ایم.

طرح تحول در دوره آقای رئیسی آغاز شد و در دوره آقای اژه‌ای نیز سرعت بالایی به خود گرفته است. دستاوردهای این طرح در دیوان چه بوده است و تا چه اندازه بر رویه‌های جاری در این مجموعه اثر گذاشته است؟

اصلاح قانون دیوان عدالت اداری در راستای سند تحول قضایی بوده است. دستاورد این اصلاح در رویه‌های جاری دیوان سبب کاهش یک مرحله‌ای در رسیدگی به پرونده‌ها شده است. این کاهش به آن معناست که در طول یک سال به شکل میانگین ۳ماه از اطاله دادرسی در دیوان کاسته شده است و آرای قضایی زودتر از قبل صادر می‌شود. در برخی موارد نیز پرونده‌ها ممکن است ۵ تا ۶ماه زودتر از قبل رسیدگی و نتیجه اعلام شود که این خود منجر به ایجاد رضایت میان مردم شده است. از سوی دیگر، بضاعت نیروی انسانی و تعداد قضات دیوان این اجازه را به ما نمی‌دهد که بتوانیم روندها را سرعت زیادی بدهیم. اکنون برخی قضات دیوان عالی کشور ۶۰۰ پرونده در اختیار دارند که باید آن را بررسی کنند.

برخی گزارش‌ها نشان می‌دهد روند اطاله دادرسی در برخی پرونده‌ها در سال ۱۴۰۰ در مقایسه با سال قبل از آن ۹ روز بیشتر شده است. دلیل این اتفاق چیست؟

اینکه ۹ روز به روند اطاله دادرسی در این مدت افزوده شده درست است. دلیل این اتفاق نیز آن است که تا پیش از این سابقه ۱۸ ماهه، ۱۱ ماهه و ۱۰ ماهه برای تعیین وضعیت پرونده‌ها از سوی قوه در نظر گرفته شده بود که این کف زمانی در سال ۱۴۰۰ به ۳ماه کاهش پیدا کرد. برای تعیین تکلیف کردن پرونده‌های مسن که یک سال از زمان انتظار آنها در شعبه می‌گذرد براساس سند تحول و در راستای تعیین وضعیت این دست از پرونده‌ها، به شکل جدی ورود کرده و پرونده‌هایی را که در شعب باقی مانده‌اند شناسایی و از قضات شعبه دلیل ماندگاری را جویا شده‌ایم. در برخی موارد برای رفع این مشکل قاضی کمکی در شعبه حضور یافته است تا نسبت به تعیین تکلیف پرونده مسن اقدام کند. در سند تحول زمان مشخصی برای تعیین تکلیف این نوع از پرونده‌ها درنظر گرفته شده است که اکنون با تدوین سازوکارهایی از این مهلت قانونی نیز جلوتر هستیم.

آیا ممکن است زمان اطاله دادرسی کمتر از زمان کنونی شود؟

نباید انتظار داشته باشیم هم سرعت در روند پرونده‌ها را شاهد باشیم و هم انتظار این را داشته باشیم که آرای قضات به‌دلیل سرعت بالا دارای اتقان کافی باشند. برای اینکه دقت و سرعت باشد باید نیروی انسانی بیشتری در اختیار ما قرار بگیرد و بضاعت نیروی انسانی در دیوان تقویت شود. دستورات مساعدی نیز برای برطرف کردن بخشی از این کمبود از سوی رئیس قوه قضاییه صادر شده است اما این کمبود، خاص دیوان نیست و سایر بخش‌های قوه قضاییه نیز با آن دست و پنجه نرم می‌کنند. ما تاکنون امکان جذب کارآموزان را نداشتیم و تنها می‌توانیم از قضات بالای ۱۰ سال تجربه استفاده کنیم. با شرایط کنونی اقتصادی حضور قضات در تهران با هزینه‌هایی که وجود دارد جذابیتی ندارد.

هوشمندسازی تا چه اندازه در رویه‌های دیوان در حال اجراست؟

با توسعه دفاتر خدمات الکترونیک قضایی اکنون شهروندان نیاز به مراجعه حضوری به دیوان ندارند و می‌توانند شکایت‌های خود را در این دفاتر ثبت و آن را برای دیوان ارسال کنند. این اقدام خدمتی ارزشمند است که در قالب سامانه ساجد در حال ارائه است. در جریان دادرسی کسی احضار نمی‌شود. تلاش کرده‌ایم فرایندها کوتاه شود تا مردم زودتر به حقوق خود دست پیدا کنند. همه رویه‌ها را می‌توان الکترونیک کرد.

دولت لایحه هفتم توسعه را به مجلس ارسال کرده است. برخی اخبار حکایت از آن دارد که برخی بندهای این لایحه می‌تواند با قوانین فعلی در تعارض باشد و این موضوع منجر به بروز شکایت‌هایی از سوی مردم به دیوان و افزایش ورودی شکایت‌ها از این بندها و قوانین شود. چه اقدامات پیشگیرانه‌ای در دستور کار قوه قضاییه و دیوان برای جلوگیری از تدوین و تصویب چنین قوانینی در دستور کار قرار گرفته است؟

در پیش‌بینی‌های پیشگیرانه در حوزه تقنین، ما در قوه قضاییه و دیوان منعی برای اینکه پیشنهادی به قوه قضاییه برای اصلاح برخی رویه‌ها و امور داشته باشیم نداریم. اما به شکل رسمی این موضوعات باید در قوه قضاییه از سوی معاونت حقوقی قوه پیگیری شود و تمام لوایح قضایی یا همین لایحه برنامه هفتم و هر آنچه به حوزه قضایی بازمی‌گردد باید در معاونت حقوقی قوه قضاییه مورد واکاوی قرار بگیرد تا درنهایت آنچه خروجی کار است مستند و مستدل به قوانین و مقررات باشد. آنچه به حوزه دیوان عالی بازمی‌گردد نیز از نظرات کارشناسی دیوان استفاده می‌شود. براساس سند تحول قضایی در قوه قضاییه، چند پیشنهاد در حوزه‌های مختلف را ارائه کردیم که در حوزه پیشگیری یک مورد را به معاونت حقوقی قوه پیشنهاد کردیم. درنهایت پیشنهاد ارائه شده از طریق معاونت حقوقی به دولت ارسال شد اما از اینکه این پیشنهاد از سوی دولت در متن لایحه گنجانده شده باشد یا نه اطلاعی ندارم. امیدوارم این اتفاق برای پیشگیری از بروز برخی چالش‌های حقوقی و قضایی و درنهایت جلوگیری از تولید پرونده در دیوان عدالت اداری در متن لایحه برنامه هفتم گنجانده شده باشد.

پیشنهاد دیوان عدالت اداری چه بود؟

پیشنهاد دادیم که در تصویب آیین‌نامه‌ها، بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌ها دستگاه‌های اجرایی این پیش‌بینی را داشته باشند که ممکن است براساس بخشنامه‌هایی که جاری و ساری است برای طیف وسیعی از مردم حقوق مکتسبه‌ای ایجاد شده باشد یا زندگی افراد مبتنی بر چنین بخشنامه‌ها یا دستورالعمل‌هایی که در حال اجراست تنظیم شده باشد. هنگامی که با یک بخشنامه، آیین‌نامه یا دستورالعملی وضع سابق را دگرگون کرده و وضعیت جدیدی را ایجاد کنید این می‌تواند جامعه را دچار چالش کند و مداخلات ناگهانی جامعه را به سمت تنش سوق دهد. پیشنهاد دادیم که در قانون پیش‌بینی شود که قانونگذار دستگاه‌های اجرایی را مکلف کند که در راستای تکالیف قانونی خود اگر قصد تدوین بخشنامه، آیین‌نامه، دستورالعمل و مانند آن را دارند برای آن زمان پیش‌بینی کنند و فرصتی را از زمان تصویب تا اجرا درنظر بگیرند تا افراد براساس آن بتوانند کارهای عقب‌مانده خود را براساس قانون و مصوبه‌های قبلی سامان دهند و از محل تغییر بخشنامه‌ها، قوانین و سازوکارها دچار خسارت نشوند. نمونه بارز این مشکل را می‌توان در گمرکات کشور مشاهده کرد. فردی محصولاتی را براساس تعرفه گمرکی فعلی وارد کشور کرده است اما در روند وارد شدن کالا تا ترخیص آن، ناگهان وزارت اقتصاد بخشنامه و آیین‌نامه‌های خود را تغییر می‌دهد و فرد واردکننده با تعرفه‌های سنگین گمرکی روبه‌رو شده است که واردات را با تعرفه جدید برای واردکننده مقرون به صرفه نمی‌کند. در پیشنهاد ارائه شده فرصت کافی برای چنین افرادی درنظر گرفته شده است تا روند کار خود را براساس بخشنامه‌های قبلی انجام دهند و بخشنامه جدید مانعی برای فعالیت افراد نشود. اکنون شکایت‌های زیادی در این حوزه داریم که مجبور به صدور رأی در این حوزه هستیم. باید ظرفیت قانونی تدوین شود و دستگاه‌ها به شکل نظام‌مند عمل کنند.

اگر در این فرایند خسارتی متوجه مردم شود، آیا دیوان برای احقاق حق مردم به مسئله ورود می‌کند؟

یکی از وظایف دیوان همین موضوع است. اگر از محل اقدامات مسئولان دستگاه‌ها و تصمیماتی که اتخاذ می‌کنند خسارتی به مردم وارد شود، دیوان این حق را دارد که به مسئله ورود کرده و دستگاه را با صدور حکم، مکلف به جبران خسارت شاکی کند.

با این حال ما شاهد استنکاف از احکام دیوان عدالت اداری هستیم. با این دسته از احکام دیوان و مدیران متخلف چه برخوردی خواهد شد؟

برخی مدیران احکام دیوان را اجرا نمی‌کنند و معاذیری را برای اجرا نکردن احکام دیوان دارند که در دیوان در حال بررسی این موضوعات هستیم که این عذرها تا چه اندازه درست است. برخی احکام به‌دلیل نبود اعتبار مالی دستگاه قابل اجرا نیست و در چنین شرایطی به دستگاه این فرصت را می‌دهیم که در بودجه سال بعد خود تامین اعتبار کند. درصورت اجرا نکردن حکم دیوان در سال بعد، دیوان را سا به موضوع ورود کرده و از حساب دستگاه به نفع شاکی برداشت می‌کند تا حقوق شاکی احقاق شود.

در راستای سند تحول قضایی و نیز حرکت به سمت پیشگیری از وقوع جرم و ایجاد پرونده در دستگاه قضایی، شاهد تدوین قانون جدید دیوان عدالت اداری نیز هستیم. در قانون جدید چه سازوکارهایی برای پیشگیری از ایجاد پرونده اندیشیده و چه اقداماتی در این‌باره انجام شده است؟

در ماده ۱۱۳ قانون جدید، مسئله پیشگیری از وقوع تخلف و ایجاد پرونده جدید در دیوان عدالت اداری به شکل جدی دیده شده است. در این راستا، معاونت حقوقی و معاونت‌های تخصصی ۴گانه در دیوان عدالت اداری، در ۲سال گذشته ۱۶۰ جلسه توجیهی و کارشناسی در قالب ۱۹ کارگروه با وزارتخانه‌ها، سازمان‌های مستقل مانند تامین اجتماعی و شهرداری‌ها و دستگاه‌هایی که بیشترین تعداد پرونده را در دیوان دارند برگزار کرده است. در این جلسات توضیح داده شده است که این مجموعه‌ها چه تکالیف و وظایفی را برعهده دارند و برای جلوگیری از ایجاد پرونده در دیوان عدالت اداری چگونه باید به آرای دیوان استناد کنند که نیازی به تشکیل پرونده در دیوان عدالت اداری نباشد. با انجام این اقدامات و نیز هوشمندسازی با تعامل مناسب دستگاه‌ها با دیوان عدالت اداری، در سال گذشته برای نخستین بار شاهد کاهش ورود پرونده‌های موردی به دیوان عدالت اداری بودیم.

رهبری

قوه قضاییه از نگاه رهبر معظم انقلاب

سند تحول قضایی، یک سند عملیاتی

سندی تهیه شد در قوه قضاییه؛ بعد، این سند [تحول قوه قضاییه] مورد تجدیدنظر قرار گرفت و نسخه دوم ارتقایافته آن سند را ایشان ارائه دادند، دیدیم سند خوب و متقنی است. بعضی اسناد تهیه می‌شود در اینجا و آنجا که نمایشی است و کلی‌گویی است؛ در این سند کلی‌گویی نیست؛ این سند، سند قوی خوبی است؛ مشخصاً برای کارهای مختلف مدت‌دار و زمان‌دار است؛ مبنا و مسیر حرکت را معین کرده که نشان‌دهنده این است که این سند به‌معنای واقعی کلمه عملیاتی است و شعاری و ظاهری نیست. این سند [تحول]، سند خوبی است؛ همین سند را ملاک عمل قرار بدهند. البته ممکن است در گذشت زمان، به‌روزرسانی این سند هم لازم باشد منتها این به‌معنای این نباشد که مسیر حرکت دستخوش تغییرات پی‌درپی بشود؛ باید مسیر، مسیر روشنِ مستقیمِ مستقری باشد.

۷ تیرماه ۱۴۰۰

اعتمادساز باشید

یک نکته مهم در باب قوه قضاییه مسئله اعتمادسازی مردم است. جلب اعتماد افکار عمومی، یکی از اساسی‌ترین کارهاست برای قوه قضاییه؛ البته برای همه دستگاه‌ها همین‌جور است، منتها قوه قضاییه چون با دعوا سروکار دارد و وارد میدان دعوا و معارضه با متجاوز و متعدی از قانون می‌شود، بیشتر از اغلب دستگاه‌های دیگر به اعتمادسازی احتیاج دارد؛ هم خود قوه قضاییه، هم دستگاه‌هایی که ضابط قوه قضاییه‌اند؛ آنها هم همین‌جور.

۶ تیرماه ۱۳۹۷

لزوم تأمین هدف قوه قضاییه

در مورد قوه قضاییه آنچه مهم است، این است که ما ببینیم قوه قضاییه برای چیست؛ آن را تأمین کنیم. همه کارها در این جهت باید باشد. قوه قضاییه برای عدل است، برای عدالت است. معیار و شاخص عدل هم عمل به قانون است. اگر عمل فرد، جمع، منطبق به قانون شد این عدالت است؛ اگر از قانون انحراف پیدا کرد، این بی‌عدالتی است و قانون هم در نظام اسلامی، قانون اسلامی است. البته در مجموعه قوانین ما ممکن است قوانینی باشند که صددرصد با احکام اسلامی منطبق نباشند، یا قوانینی که از قبل مانده‌اند یا برخی قوانین دیگر که اینها بایست اصلاح بشود. معیار این است که طبق قانون عمل بشود. عدل اینجا تحقق پیدا می‌کند.

۷ تیرماه ۱۳۸۸

گزارش

یک هوشمندسازی ساده!

رئیس قوه قضاییه از بدو انتصاب به این مسئولیت خواهان سامان دادن به وضعیت کارشناسی پرونده‌های قضایی شد و بارها گلایه‌هایی را درباره بی‌مبنا بودن برخی کارشناسی‌ها و وارد شدن خسارت‌های زیاد از این ناحیه به مردم و بیت‌المال مطرح کرده بود. اکنون با گذشت نزدیک به ۲سال از حضور رئیس جدید قوه قضاییه و تأکیدات وی در این‌باره، رویکردهای کارشناسی در این قوه به شکل محسوسی تغییر کرده است. تغییراتی که منجر به رضایت مردم و کارشناسان شده است. اما این موفقیت چگونه اتفاق افتاده است و نقش سامانه‌های هوشمند در این زمینه چه بوده است؟

هوش مصنوعی در قوه قضاییه

حذف مداخلات انسانی از برخی مراحل پرونده‌های قضایی عامل مهمی برای کاهش اطاله دادرسی و اتقان آرا و تحقق عدالت قضایی است. اکنون دستگاه قضا با بهره‌گیری از فناوری‌های نوین توانسته است مداخلات انسانی را با استفاده از هوش مصنوعی به حداقل ممکن برساند.

معضل جدی قوه؛ اختلاف در کارشناسی‌ها

رئیس قوه قضاییه در نشست با اعضای کمیسیون کشاورزی مجلس در ۷شهریور ۱۴۰۱ وجود تناقضات و اختلافات در کارشناسی برخی پرونده‌ها که از علل اطاله دادرسی و تحمیل هزینه به مردم و دادخواهان محسوب می‌شود را به‌عنوان یکی از معضلات قوه قضاییه معرفی کرد.

لزوم ساماندهی کارشناسی‌های قضایی

محسنی اژه‌ای ۱۹آبان ۱۴۰۱ در دیدار با صنعتگران، تولیدکنندگان و کارآفرینان خراسان جنوبی از همکاری دولت، مجلس و قوه قضاییه برای ساماندهی کارشناسی‌های قضایی خبر داد و بر اصلاح روندهایی که منجر به اطاله دادرسی و تضییع حقوق مردم در این بخش می‌شود تأکید کرد.

بهره‌برداری از سامانه هوشمند ارجاع

رئیس قوه قضاییه ۱۴دی‌ماه ۱۴۰۱ در بازدید میدانی از مرکز آمار و فناوری اطلاعات قوه‌قضاییه خواستار تکمیل سامانه‌های ناظر بر ساماندهی فرایند کارشناسی‌های قضایی برای رفع اطاله در رسیدگی‌ها شد. پس از تأکیدات انجام شده، سامانه ارجاع هوشمند به کارشناس، راه‌اندازی و مورد بهره‌برداری قرار گرفت.

مزیت‌های سامانه ارجاع هوشمند

کاهش اطاله دادرسی، اتقان آرای قضایی، حذف مداخلات انسانی، کارشناسی‌های تخصصی و دقیق، ارائه اطلاعات دقیق به قاضی برای صدور رأی عادلانه با هدف استحکام در انشای رأی و مبنای حقوقی رأی صادر شده از سوی قاضی، جلوگیری از بروز تأخیر در ارائه نظریه کارشناسی به قاضی از جمله مزیت‌های این سامانه است.

حذف گلوگاه فساد در کارشناسی‌ها

حذف مداخلات انسانی در انتخاب کارشناسان از بروز بسیاری از آلودگی‌ها، کجروی‌ها و فساد در این حوزه جلوگیری می‌کند. در این روند، هرگونه خطای کارشناسی در بدو وقوع شناسایی می‌شود. در این روند افراد متخلف به سرعت شناسایی و از فعالیت آنان جلوگیری می‌شود.

جلوگیری از تضییع حقوق کارشناسان

در گذشته ارائه پرونده به کارشناسان براساس نوبت‌بندی خاصی نبوده است و به این دلیل عدالت در تقسیم پرونده کارشناسی میان کارشناسان رعایت نمی‌شد. با راه‌اندازی سیستم هوشمندسازی ارجاع به کارشناس، عدالت در تقسیم پرونده‌ها میان کارشناسان رعایت شده است.

تخصصی شدن کارشناسی‌ها

سامانه ارجاع قادر است ۹۳ رشته کارشناسی را پوشش دهد. از این‌رو، پرونده‌ها برای کارشناسی صرفا در اختیار کارشناسان خبره و متخصص در آن حوزه قرار می‌گیرد و از ارجاع پرونده به کارشناسان غیرتخصصی جلوگیری می‌شود. علاوه بر این، سامانه پرونده را به کارشناسانی که پرونده‌ای در دست ندارند و فرصت کافی کارشناسی دارند ارجاع می‌کند.

امتیاز بیشتر؛ کار بیشتر

در گذشته ارجاع کار کارشناسی به کارشناسان براساس شهرت افراد بود اما، برای جلوگیری از ایجاد فضای غیرشفاف هر کارشناسی با درنظر گرفتن شاخص‌هایی مانند رضایت طرفین، زمان رسیدگی به پرونده، نبود نیاز برای ارجاع به کارشناس دیگر، حضور بموقع در مراحل دادرسی از سوی سامانه رتبه‌بندی و براساس رتبه بهتر، کارشناسی بیشتری به فرد ارجاع می‌شود.

پایان ماجرای کارشناس پروازی

معضل کارشناسان پروازی که از استانی به استان دیگر برای کارشناسی سفر می‌کردند و روند کارشناسی آنان با خطای زیادی همراه بود در سیستم ارجاع هوشمند برطرف شده است. فعالیت کارشناسان در این سامانه براساس ۳صلاحیت استانی، شهرستانی و حوزه قضایی محدود شده است و کارشناسان تنها در محدوده‌های تعیین شده امکان فعالیت دارند.